

Марина М. Николић*

РЕЧНИК ПОЈМОВА ИЗ ПЕРИОДА ЕПИДЕМИЈЕ КОВИДА**

Циљ овог рада је представљање новог пројекта Одсека за стандардни језик Института за српски језик САНУ под називом *Речник појмова из периода епидемије ковида*. Наведени речник је електронски и отвореног је приступа, а у њему се налазе речи и изрази карактеристични за епидемију ковида 19, који се разликују према својим особинама, како етимолошким тако и правописним, творбеним, лексичко-семантичким, стилским и прагматичким. Рад тежи да прикаже разноврсност одредница и да могућу њихову класификацију.

Кључне речи: Речник појмова из периода епидемије ковида, коронавирус, ковид 19, српски језик

Увод. *Речник појмова из периода епидемије ковида* ауторки проф. др Марине Николић и др Светлане Слијепчевић Бјеливук настао је као засебан пројекат Одсека за стандардни језик Института за српски језик САНУ. Ово је јединствени електронски речник српског језика у коме су пописане и описане речи у вези са епидемијом ковида 19.¹ Идеји за настанак овог тематског речника претходила су неколика истраживања, у којима смо се бавили новим речима насталим у доба епидемије (Николић – Слијепчевић Бјеливук – Новокмет, 2021), као и јавним дискурсом у истом периоду (Слијепчевић Бјеливук – Николић, 2021).

Пандемија ковида 19 изазвала је, а и наставила да узрокује, озбиљне потресе у целом свету, утицала је на ставове и понашање људи, па и на језике којима они говоре и тиме изнова потврдила фразу да се друштвене промене неминовно читавају и у језику. Језици се прилагођавају новонасталој ситуацији најпре и највише реорганизацијом

* marinanikolic769@gmail.com

** Овај рад финансирао је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије према Уговору број 451-03-68/2020-14/200174 који је склопљен са Институтом за српски језик САНУ.

1 **Речник појмова из периода епидемије ковида** налази се на страници Института за српски језик САНУ <http://www.isj.sanu.ac.rs/recnik-pojmova/>, где је поста- вљен 5. јануара 2021. године. ISBN-978-86-82873-77-8

својих лексичких система, и то на више начина: тако што лексеме продиру у општу употребу са лексичке периферије или из терминологије, затим неретко долази до промена и проширења значења постојећих лексема, или пак долази до настанка нових речи, до сада нерегистрованих у систему.² Да је појава новог вируса и његово ширење утицало на промене у лексичким системима језика широм света доказује све већи број лингвистичких радова који се баве језиком у доба пандемије или научних скупова с таквом темом.³

Корпус. Запажене промене у лексичком систему српског језика биле су основна мотивација да се прикупе, попишу и опишу речи које су обележиле епидемију ковида. Засад их у речнику има близу две стотине и превасходно припадају јавном дискурсу српског језика – појављивале су се у новинским текстовима и телевизијским емисијама, на порталима и друштвеним мрежама, у разговорном језику. Грађа за ескцерпцију прикупљена је из медија, електронских и штампаних, али и са интернета – у обзир су ушли коментари на новинске чланке или емисије, текстови са сајтова различитих намена, као и објаве на најраспрострањенијим друштвеним мрежама, најчешће на Твитеру. Извори нису смели бити старији од почетка 2020. године, када се вирус појавио у свету, односно од 6. марта 2020. године, када је званично у Србији забележен први случај особе заражене коронавирусом САРС-КоВ-2, а примери употребе морали су задовољити тематски критеријум. Наиме, тема је морала бити у вези са епидемијом и њеним пратећим појавама.

Речнички чланак. Након навођења одреднице, дате су основне граматичке информације о акценту и морфолошкој класи, као и стилски

2 У међувремену је више европских института направило и онлајн речнике нових речи и израза који су се проширили у овим језицима од проглашења пандемије. Међу њима се могу издвојити *Нови речник корона њангемиије* (нем. *Neuer Wortschatz rund um die Coronapandemie*) Института за немачки језик у Лајпницу (Leibniz-Institut für Deutsche Sprache) (на адреси <https://www.owid.de/docs/neo/listen/corona.jsp#>, приступљено 15. 10. 2020) и *Pojmovnik koronavirusa* Института за хрватски језик и језикословље (на адреси <https://jezik.hr/koronavirus/?slovo=d>, приступљено 16. 10. 2020).

3 На овом месту истаћи ћемо један од значајнијих догађаја те врсте – годишњу конференцију (вебинар) у организацији Европске федерације националних института за језик (енгл. EFNIL) одржану 30. септембра и 1. октобра 2020. године под називом „Language in the corona crisis“. Руководиоци и сарадници института за језик из Холандије, Немачке, Хрватске, Аустралије, Естоније, Италије и Норвешке представили су промене у језику изазване пандемијом ковида 19. У организацији Српске академије наука и уметности и њеног огранка у Новом Саду 21. јуна ове године одржан је научни скуп *Друштво ујркос њангемиији*, где смо говорили о утицају пандемије на српски језик (Марина Николић „Српски језик у доба пандемије ковид 19“).

квалификатори, након чега следе дефиниције и примери употребе са изворима.

корона ж колоквијски скраћени назив за новооткривени вирус из групе коронавируса чији је званичан назив SARS-CoV-2.

Корона открива искрене пријатеље (politika.rs, 21. 3. 2020); Корона укопала глобални туризам – ове године бићемо „своји на своме“ (rts.rs, 18. 4. 2020); Korona me naterala da savladam Instagram: Penzioner iz Kruševca podelio svoju zanimljivu kolekciju (novosti.rs, 23. 4. 2020).

вирус м биол. микроорганизам који изазива заразне болести, невидљив на обичном микроскопу, састављен од нуклеинске киселине (ДНК или РНК) у протеинском оклопу.

STRUČNJACI UPOZORAVAJU NA OPAKI VIRUS: Korona u drugom naletu razara srce, bubrege, jetru, mozak... / Opasni virus u drugom naletu pravi ozbiljna oštećenja na mnogim organima i izaziva pojavu tromba, što nije viđeno na početku epidemije, upozoravaju lekari. Korona se u drugom piku ne ponaša kao respiratorni virus, već pravi ozbiljna oštećenja na srčanom mišiću, bubrezima i nervnom sistemu, a čak i kod mladih ljudi je veća učestalost tromboze, koja može prouzrokovati infarkt mozga i stvoriti težak invaliditet, upozoravaju lekari (kurir.rs, 24. 7. 2020) OPASNI VIRUS SE ŠIRI: Korona ušla i u škole u RS, nadležni apeluju – budite oprezn! (novosti.rs, 5. 9. 2020); Nemački virusolog TVRDI: Bazeni i voda nisu opasni, virus se prenosi putem VAZDUHA / Kako je objasnio, virus se širi kapljično, ali i vazduhom, aerosolima (bizlife.rs, 16. 7. 2020).

У случајевима где постоји синоним (или делимични синоним), он је дат након семантичке дефиниције, у продужетку, одвојен тачком и запетом, с повезницом (линком):

вирулентност ж мед. способност заразних микроорганизма да изазову болест, заразност; *вируленција*.

На почетку епидемије коронавируса углавном су, подсећа, били случајеви са тежом клиничком сликом, а како време одмиће, све чеšће су благе клиничке слике, има чак и асимптоматских случајева. То значи да је вирулентност SARS-CoV-2 ослабила (rts.rs, 19. 5. 2020); Kazao je da je utisak da se virulentnost oslabila, odnosno sposobnost virusa da izazove bolest (beta.rs, 15. 4. 2020); Nadanja da će toplo vreme i ultravioletno zračenje ublažiti virulentnost virusa pokazala su se preteranim (021.rs, 7. 7. 2020).

вируленција ж мед. способност заразних микроорганизма да изазову болест, заразност; *вируленџносџ*.

Šta znači kad virulencija slabi i da li je kovid 19 mutirao / Virulencija je sposobnost virusa da izazovu bolest, odnosno stepen njegove patogenosti. Kada virus uđe u organizam, onda može da izazove oboljenje, u ovom slučaju koronavirus može izazvati bolest kovid 19. (rts.rs, 19. 5. 2020); „Ne sme da zavara često ponavljana poslednjih dana konstatacija da je virus oslabio. On uopšte nije oslabio, nema nikakvih dokaza. Čak koristi se jedna stručna reč – virulencija. I kad je

она у питању, ту се ништа није променило. Virulencija значи ubojitost, virulencija је stepen патогености, патогеност је способност клице да оштети здравље. Virulencija овог вируса је иста као што је била, нигде су свету није показано да је virulencija опала, или да ће опасти зато што сјаја сунце“, истакao је епидемиолог, и додао да ни SZO ни друга научна publicistika још увек нису објавили ништа о томе (istinomer.rs, 28. 4. 2020).

ИМУНИТЕТ КРДА стање, стадијум када се имунитет на одређену болест развио код довољно људи тако да се она престане ширити; *колективни имунитет*.

Имунитет крда настаје тако што се већина људи спонтано зарази болешћу (70–90 одсто), те се болест више не може ширити јер је покидан ланац заразе (politika.rs, 27. 10. 2020); „За тај имунитет је потребно око 60-70 одсто људи отпорних, а далеко смо од тога“, рекао је Ивануша који додаје да је једини начин за „имунитет крда“ вакцина, а не намерно заражавање људи (rs.n1info.com, 16. 10. 2020); Шта је имунитет крда?– Situacija у којој је на зарazu имуно довољно људи у популацији да се она престане ширити. За имунитет крда није важно је ли имунитет настао као последица вакцинације или због антијела људи који су болест преболели. Кључно је да су имуни (lolamagazin.com, 26. 3. 2020).

КОЛЕКТИВНИ ИМУНИТЕТ стање, стадијум када се имунитет на одређену болест развио код довољно људи тако да се она престане ширити; *имуни-тет крда*.

Обимно шпанско истраживање о коронавирусу показало је да је само 5 одсто популације те земље развило антитела на ковид-19, што додатно потврђује претходне доказе да је готово немогуће остварити колективни имунитет без великог броја жртава (politika.rs, 7. 7. 2020); Oslanjanje на колективни имунитет као на стратегију превенције није могуће, изјавио је данас имунолог Srđa Janковић и додао да су земље које су се „поигравале таквом идејом, виделе колико је то погубно“ (danas.rs, 18. 11. 2020); Шта је имунитет крда? / Имунитет крда или колективни имунитет се јавља када већина појединаца у заједници развије имунитет на болест што онемogućава пренос инфекције – тако је, теоретски говорећи, цијела заједница заштићена, не само они који су имуни. Virus више нема на кога да пређе (slobodnaevropa.org, 15. 8. 2020).

Зараза ж болесно стање које настаје продором штетних ствари, организама, вируса или бактерија; *инфекција*.

Deljenjem pribora за јело или чаје повећава се ризик од заразе ковидом-19 (rs.n1info.com, 15. 11. 2020); Zараза се смирује, довољан само један експец да бројеви поново почну да расту / I поред силазног тренда укупног броја лабораторијски потврђених случајева, из Кризног штаба упозоравају да и даље имамо значајан број појединаца који су резервоари инфекције и да много људи има асимптоматске облике заразе (rts.rs, 5. 9. 2020); Зараза коронавирусом шири се Словенијом / БЕОГРАД/ЉУБЉАНА – У Словенији је од уторка до данас на коронавирус тестирано 1.608 људи и потврђено да је 55 заражено, објавила је данас словеначка влада. Број новоткривених заражених је за 14 особа већи у односу на претходни дан, када је тестирано 1.415 особа, пренела је агенција Хина (politika.rs, 2. 9. 2020).

инфекција ж продирање и размножавање заразних клица које изазивају обољење појединих органа или целог организма; *зараза*.

Инфекције korona virusima су честе у људској популацији (zdravlje.org.rs); Када се људи опораве од инфекције, њихово тело задржава сећање на начин како да се бори против заразе уколико до ње поново дође (bbc.com); Научници у Hongkongu објавили су данас да су открили први случај поновне инфекције ковид-19, док стручњаци наглашавају да је сувише рано donositi закључке о даљем развоју пандемије на основу једног случаја (danas.rs, 24. 8. 2020).

Уколико реч има више различитих значења, она су навођена једна за другим, одвојена редним бројем:

епидемија ж 1. мед. заразна болест која се веома брзо шири и захвата велики број становника у некој области, пошаст. 2. брзо ширење неке појаве или догађаја.

1. Koronavirus u brojkama: Najznačajniji podaci o epidemiji covid-19 u Srbiji / Epidemija koronavirusa u Srbiji proglašena je 19. marta 2020. godine, trinaest dana nakon što je otkriven prvi slučaj zaraze u našoj zemlji, dok je prva žrtva smrtonosnog virusa registrovana 20. marta (rs.n1info.com, 6. 12. 2020); EPIDEMIJE OD TROJE I ŠPANSKE GROZNICE DO KORONA VIRUSA (slobodnavropa.org); Epidemija koronavirusa ne jenjava / VUHAN – Posle nekoliko dana u kojima je zabeležen pad broja novoobolelih od korona virusa, danas je saopšteno da je epidemija ponovo uzela maha i u protekla 24 sata registrovano je 3.399 novih slučajeva (rtv.rs, 8. 2. 2020).
2. Епидемија лажних вести / У Нишу се данима пласирају непроверене информације о оболелима у здравственим установама и институцијама социјалне и дечје заштите (politika.rs, 30. 11. 2020); Poruka vladike bačkog Irineja sa vaskršnje liturgije: Duhovna epidemija zla opasnija je od virusa / Svi mogući virusi, zaraze i epidemije su opasnost, ali najveća opasnost su duhovne epidemije zla – poručio je vladika bački (novosti.rs, 19. 4. 2020). Serijal „Epidemija tajni“ – kako se Srbija bori protiv koronavirusa (rs.n1info.com, 2. 11. 2020).

карантин м 1. заштитна мера за спречавање ширења заразних болести, која обухвата привремену изолацију и задржавање болесних особа и животиња из крајева захваћених заразном болешћу. 2. установа на граници у којој се држе изолована лица, животиње или роба која би могла пренети заразу.

1. U Engleskoj i posle karantina ostaju stroga ograničenja zbog koronavirusa (rs.n1info.com, 26. 11. 2020); Карантин би донео више штете него користи / Карантин на целој територији Италије, какав је виђен у прва три месеца пандемије корона вируса, донео би више штете него користи, оценио је за лист „Хафингтон Пост“ професор научно-истраживачке болнице из Милана „Хуманитас“, Паоло Сапада (politika.rs, 23. 10. 2020); Kon otkriva da li se planira karantin za građane koji se vraćaju iz inostranstva / Epidemiolog Predrag Kon kaže za RTS da se za sada nikakve nove mere ne predviđaju za naše građane koji dolaze iz drugih zemalja – niti karantin niti samoizolacija (rts.rs, 19. 8. 2020).

2. U Zemunu je još za vreme Turaka postojao karantin, u njemu je bio i Karađorđe / Bio je prvi bedem odbrane od zaraza 150 godina. Kroz Kontumac, odnosno karantin koji se nalazio u Zemunu, morali su da prođu svi koji bi išli u Austriju, od običnih građana, trgovaca, do znamenitih ličnosti poput Karađorđa (rts.rs, 1. 4. 2020); „Karantin na granici – Ne dolazite u BiH“ / Karantin u Gradišci noćas je dobio prve stanare. Zbog straha od širenja korona-virusa karantini su postavljeni samo na prelazima na teritoriji RS, kako kažu zbog haosa u komunikaciji između svih nivoa vlasti u BiH“ (24. 3. 2020); Republika Srpska od danas nema karantin na granici i lokalnim zajednicama, a dozvoljeno okupljanje je do 50 ljudi (predstavnivstovsbg.rs, 12. 5. 2020).

Уколико су у питању хомоними, навођени су као засебне одреднице:

карантинка 1 ж колокв. пеј. особа женског пола у карантину узрокованом епидемијом.

Ako ništa drugo, ove mlade Karantinke će konačno naučiti da kuvaju (twitter, 15. 3. 2020).

карантинка 2 ж колокв. фризура настала у кућним условима, резултат шишања од стране неког од укућана или самосталног шишања.

Ofarbaj me karantinski, šareno. Ošišaj me na karantinku (twitter, 12. 4. 2020); Što se tiče frizure, furam KARANTINKU (twitter, 10. 4. 2020) Ako se desi ovaj scenario u Srbiji već vidim mnoge koji će furati takozvanu karantinku da ne kažem uraditi jednu Britni Spirsicu (twitter, 25. 3. 2020).

Стилски АСПЕКТ. *Речник појмова из периода епидемије ковида* доноси речи и изразе који су врло брзо са лексичке периферије продрле у језик медија и свакодневни говор, као и нове творенице њима мотивисане, које још увек немају довољно учесталу употребу да би им се са прецизно могао одредити статус. С тим у вези коришћени су квалификатори колоквијално (за речи забележене у коментарима на друштвеним мрежама и у медијима који су их преносили) и оцазионално (за речи за које се још увек не може са сигурношћу утврдити колика им је учесталост). Будући да се неологизми могу поделити на деноминативне, који означају неки појам (денотат) и немају експресивне вредности, и стилистичке, који су стилски маркирани (Мухвић-Димановски, 2005: 6), одлучили смо се да ове друге обележимо квалификаторима:

карантинац м колокв. пеј. мушка особа у карантину узрокованом епидемијом.

Не брините биће боље за две, највише три године. Лаку ноћ, карантинци (twitter, 29. 3. 2020); Како се зове цртани где су људи у карантину? Сто један карантинац (twitter, 9. 4. 2020); Gatački парохиски дом добио првог карантинца (twitter, 22. 4. 2020).

ковидаш м колокв. пеј. особа која болује од ковида.

Prodaj majko konja kočijaša pa izvadi sina kovidaša (twitter, 26. 3. 2020); Ja nisam blizu korone, ne ližem limenke s pumpe koje su ispipali svi kovidaši ovog sveta (twitter, 3. 4. 2020); Nikom nije mrska para od parkinga, familije s decom se šećkaju, jedva smo se odbranili da nam potencijalni kovidaši ne pipaju kuće (twitter, 28. 3. 2020).

коронача ж колокв. пеј. коронавирус.

Толко ћу се нагојити на гајби да када ме цепа коронача има да заузем халу 3 Београдског сајма (twitter.com, 24. 3. 2020); Није коронача тако лоша, ево отказан Еуросонг (twitter.com, 20. 3. 2020); Више ће живота однети тровање хлором него коронача (twitter.com, 16. 3. 2020); Не би било лоше да престанете да објашњавате већ доста пута објашњене и опште ствари о короначи јер ко није схватио до сада, неће ни након вашег објашњења, само уливате нервозу свима, а ако сте сами нервозни грицкајте семенке (twitter.com, 23. 3. 2020).

коронзйван, -вна, -вно колокв. оказ. који има позитиван резултат теста на коронавирус; ковидпозитиван.

И даље си короНзиван? (twitter 13. 4. 2020).

Ипак, како је и очекивано, у *Речнику* доминирају медицински термини, који такође припадају специјалном терминолошком фонду. Међутим, иако по регистру терминолошка и припада медицини, ова лексика је преко медија продрла у свакодневни говор и тиме престаје да буде стилски маркирана.

Интензитет извештавања и тематска ограниченост допринели су, с једне стране, брзом ширењу ових речи, а с друге стране, и великом броју новонасталих речи које су резултат језичке креативности говорника и којима се одражава подругљив однос према новом вирусу и болести, нпр. за назив вируса *коронача* или за назив зараженог *коронаш*, *коронашица*, *коронац*, *короничар*, *ковидаш*. Оваквим називима исказује се тежња да се носиоци болести језички маркирају као што је то иначе с тим типом лексике случај (нпр. *шуберан* и сл.) (Николић – Слијепчевић Бјеливук – Новокмет, 2021: 376).

Правописни аспект. Формирање одредница у складу је са правописном нормом српског језика (посебно питања састављеног и растављеног писања), иако је на почетку било проблема око одабира начина писања лексичких јединица са препозитивном детерминативном компонентом (Николић – Слијепчевић Бјеливук – Новокмет, 2021: 372–373). Узимајући у обзир препоруку садржану у тачки 86а *Правоииса српској језика* Матице српске, да се препоручује растављено писање у случајевима где у двочланом споју посебних речи прва, која је обично страног порекла и понаша се као непроменљиви придев, одређује другу, одлучили смо се за растављено писање:

корона закон правни пропис који се доноси да би се могле увести додатне мере како би се спречило ширење заразе изазване коронавирусом и олакшало сузбијање болести ковид 19.

„Корона закон“ од данас на снази / Измене Закона о заштити становништва од заразних болести примењују се већ од данас, након што га је потписао председник Републике Србије и објављивања у Службеном гласнику, где стоји да ступа на снагу одмах по објављивању (politika.rs, 13. 11. 2020); „Корона закон“ и народно здравље / Морамо да počнemo demantijem. Мada медији поминју „корона закон“, не постоји пропис тог рanga ограничeн само на ковид 19 (danas.rs, 23. 11. 2020); 4 KLJUČNE ODREDBE KORONA ZAKONA Sve što treba da znate o upravo usvojenom rešenju: Stroge kazne za kršenje mera, OBAVEZNA VAKCINACIJA i niz drugih novina (blic.rs, 12. 11. 2020).

корона правила правила којих се треба придржавати током епидемије коронавируса.

Немачки председник Франк-Валтер Штајнмајер позирао је без маске, и потребне дистанце, са члановима једног народног оркестра. Критичари пребацују Штајнмајеру примену двоструких аршина по питању поштовања корона правила, јер она за њега не важе, док грађане позива да их поштују, преноси Танјуг (politika.rs, 7. 8. 2020); ИЗМЕЊЕНА КОРОНА ПРАВИЛА: Смањити контакте и у породици (novosti.rs, 27. 11. 2020); Нова корона-правила за путовања: Ко прође тест, може у авион (rs.sputniknews.com, 6. 11. 2020).

корона профитер особа која покушава да стекне корист током кризе проузроковане епидемијом коронавируса.

Tom Brejdi se nije proslavio poslednjom objavom na svom instagramu u kojoj je izreklamirao svoj proizvod, suplement za jačanje imuniteta, koji se sada može naručiti i probati. Šestostruki NFL šampion našao se na udaru navijača koji su ga kritikovali da je „korona profiter“, jer je, kako misle, planski izbacio proizvod u vreme kada ljudi više nego inače kupuju takvu vrstu preparata, a pandemija je glavni razlog tome (telegraf.rs, 21. 5. 2020); „Korona-profitер“ Perez ne odustaje, još jedan Srbin u Realu? Aktuelni trenutak ide u korist prvog човека Madriđana koji ne krije želju da dovede i drugog reprezentativca Srbije (sportske.net, 23. 4. 2020).

ПОРЕКЛО. Неке речи у *Речнику* новонастале су, а већи део њих постојао је у српском језику и раније, али су или припадале искључиво медицинској терминологији, или су с појавом новог вируса добиле и нека нова значења. У овом речнику забележена су значења која се употребљавају у вези са темом ковида 19, а порекло лексема наводи се само у случајевима (нових) англицизама, будући да су остале речи европски интернационализми и воде порекло пре свега из латинског и грчког језика⁴:

4 Наравно, данас је све више интернационализама из енглеског језика, каква је, на пример, у нашем речнику реч инфодемија.

инфодемиа ж [енг. infodemia] превелика количина, углавном информација на интернету које се тичу неког проблема, чије је решење отежано.

Svjetska zdravstvena organizacija (World Health Organization-WHO), zbog sve veće pojave netačnih informacija o koronavirusu, definisala je novi pojam „infodemija“, koji se odnosi na širenje lažnih vijesti i dezinformacija povezanih sa koronavirusom u medijima i na internetu (byka.com, 31. 3. 2020); Predsednik Belorusije je u intervjuu telekanalu „Mir“ na istu temu dodatno rekao: „Ne čini li se i vama da svetski moćnici žele da bez rata – Makron je uostalom sve ovo sa takozvanom koronavirusnom psihozom i info-demijom nazvao ratom – prekroje svet?“ (vesti.net, 2. 4. 2020); Razlog za ovu promenu je infodemija, pojava s kojom ćemo se sve više suočavati, a koja označava poplavu lažnih i polutačnih vesti i informacija koje mogu da imaju katastrofalne posledice u kriznim situacijama (rts.rs, 28. 2. 2020).

КОВИДИОТ м [енгл. covidiot; covid + idiot] пеј. 1. особа која игнорише упозорења, смернице и правила о јавној безбедности у вези са ковидом 19. 2. особа која непотребно гомила намирнице или заштитну опрему; *корона идиош*.

1. Нова реч КОВИДИОТ, којом се именује неприхватљиво понашање појединаца, заузела је важно место у медијима, а неки од њих су и Њујорк пост и Дејли њуз (rts.rs, 4. 4. 2020); Ковидиот означава особу која не зна, не разуме, не увиђа или не жели да зна за опасност од вируса ковид 2019 (jezikofil.rs, 31. 3. 2020); Kovidioti, ostanite kod kuće: Nadležni apeluju na ljude da ne izlaze napolje (telegraf.rs, 4. 4. 2020).
2. Tržišta su ozbiljno u krizi, mnogi ljudi su se potpuno izolovali, a svuda u svetu ljudi panično kupuju određene namirnice i higijenska sredstva, čime stvaraju bespotrebnu paniku. Zbog toga je „Urban Dictionary“ skovao reč „covidiot“ (kovidiot), којом се описују људи који својим понашањем ни на који начин не помажу другима у овим тежким временима (b92.net, 23. 3. 2020); У питању је реч „kovidiot“, а односи се на људе који игноришу упозорења надлежних служби, не брину за јавно здравље, као и они који складиште храну и потрепштине, без потребе да то подеље са комшилуком (happytv.rs, 24. 3. 2020).

лажне вести [енгл. fake news] нетачне, непоуздане информације у средствима јавног информисања; *фејк њуз*.

Lažne vesti i njihov uticaj na borbu protiv pandemije / Lažne vesti koje zbunjuju ili uznemiruju građane oduvek „žive“ sa nama i to nebitno od dela sveta ili kontinenta (danas.rs, 20. 4. 2020); „Под лажним вестима се сада подразумева свашта, па и оно што се негде вама десило. Неко је прекројио садржај, пласирао у етар и то је било занимљиво. Карактеристика лажних вести је да су занимљиве, обичне су најчешће досадне. Проблем је само што тај случај показује одређене новинарске мањкавости. Новинар није проверио информацију, него је само пренео, иако је проверено лажна“, истиче Кулићева. Каже да се често под лажним вестима подразумева и сатира, иако је њена намера потпуно супротна – да укаже на проблем, а не да га сакрије (rts.rs, 8. 11. 2020); U izveštaju Reportera bez granica navodi se da je Srbija postala država, u kojoj je često opasno biti novinar, dok su sve vidljivije lažne vesti koje se promovišu

brzinom svetlosti (rs.n1info.com, 24. 5. 2020); Eksperti Evropske unije (EU) koji se bave dezinformacijama tvrde da lažne vesti oko korona virusa koje nastavljaju da se šire svetom mogu imati štetne posledice po javno zdravlje i efikasnu komunikaciju o krizi (slobodnaevropa.org, 1. 4. 2020).

Фејкњуз м [енгл. fake news] вести које садрже и/или преносе лажне информације; *лажне вестии*.

Fejk njuz, internet trolovi, senzacionalizam: Kako smo došli do ove tačke? / Pre samo dva meseca svi su govorili o delfinima i labudovima koji su se pojavili u Veneciji, a u jeku sveopšte panike tokom pandemije, pokazali smo posebnu vrstu podvojenosti pri konzumiranju medijskog sadržaja: sve više sumnjamo u informacije koje nam se „serviraju“ a istovremeno sve više šerujemo fejk vesti, nedorečene informacije ili vesti iz krajnje sumnjivih izvora (b92.net, 9. 5. 2020); Nauka o fejk njuzu: kako protiv lažnih vesti, pogrešnih informacija i dezinformacija / Fenomen „lažnih vesti“ (eng. fake news) nekada se označavao terminima „dezinformacija“, „laž“, a među profesionalnim komunikatorima žargonizmom – „novinarska patka“ (medijskapismenost.org.rs, 9. 2. 2020); Grupa mladih ljudi u Prištini osnovala je portal „No Fake News“ sa ciljem tačnog i korektnog informisanja građana Kosova o pandemiji koronavirusa, prenosi Kosova Pres. Inicijativa za portal nastala je tokom pandemije (kosovo-online.com, 25. 8. 2020).

ФЕМИНИНАТИВИ. Један од изазова који се појавио приликом израде речника био је писање назива такозваних нових социјалних феминатива (Пипер 2016), односно, у нашем случају, именица женског рода које означавају професије које се баве испитивањем или лечењем новог вируса, на пример:

вирилог м научник, стручњак који проучава вирусе и болести које они изазивају, *вирусолог*.

Nemački virolog Uve G. Libert usprotivio se danas predlogu da takmičenje u Bundesligi ponovo počne u maju, pošto i dalje postoji rizik po zdravlje fudbalera zbog korona virusa (danars.rs, 24. 4. 2020). Nemački virolog Kristijan Drosten upozorio je na opasnost novog virusa koji bi mogao da izazove pandemiju (kurir.rs, 26. 11. 2020).

вирилогиња ж женска особа вирилог; *вирилогиња, вирусологиња*.

Još krajem marta čuvena beogradska virologinja dr. Ana Gligić, koja je 1972. godine bila na čelu tima koji je izolujući virus velikih boginja napravio veliki poduhvat na svetskom nivou, najavila je kako će epidemija COVID-19 jenjavati početkom maja (alo.rs, 15. 5. 2020). Nemački virolog Kristijan Drosten upozorio je na opasnost novog virusa koji bi mogao da izazove pandemiju (kurir.rs, 26. 11. 2020).

вирилогиња ж женска особа вирилог; *вирилогиња, вирусологиња*.

Ковид-19 је нови вирус, али је тип корона вируса који је први пут открила докторка Алмеида 1964. године у својој лабораторији у Болници Светог Томаса у Лондону. Ова вирилогиња рођена је као Џун Харт 1930. године и одрасла је у стамбеним објектима близу Александра Парка на североистоку

Глазгова (bbc.com, 16. 4. 2020); Кинеска вирусолошкиња, која је побјегла из родне земље након што је јавно рекла да је Пекинг прикривао чињеницу да се корона вирус шири међу људима, сада тврди да ће изнијети доказе да је вирус креиран од стране човјека (rtvbn.com, 13. 9. 2020); Када је још у марту др Ана Глигић, шефица „Торлака“ у време вариоле вере, рекла да ћемо 15. маја седети у кафићима, било је много оних који су одмахнули руком. Сада угледна вирусолошкиња у пензији за Недељник говори о потенцијалном „другом таласу“ епидемије, слабљењу вируса, навикама, колективном имунитету, настанку коронавируса... (buka.com, 14. 5. 2020).

Питање нормативности новијих социјалних фемининатива у српском језику још увек није до краја решено,⁵ али би се, стандардолешки гледано, могли препоручити облици попут *вирусолошкиња*, будући да се, према принципима творбе за називе занимања, титула и звања особа женског пола, ови називи изводе из назива занимања титула и звања особа мушког пола додавањем моционих суфикса -ка, -(к)иња и -ица: вирусолог + иња, вирусолог + ица, епидемиолог + иња или сл.

Да је реч о појави нових речи са неуобичајеним начином творбе за стварање моционих (родних) парњака, тако што се на придев додаје моциони суфикс, упадљиво показују наведени примери:

вирусолошки, -ā, -ō који се односи на вирусологију и вирусологе.

Virusološka dijagnostika / Institut „Torlak“ функционише и као центар за rutinsku virusološku dijagnostiku за пацијенте из примарне здравствене заштите. Laboratorije ostvaruju saradnju и са болничким установама из целе земље (torlakinstitut.com); Zavod за јавно здравље врши бактериолошке, серолошке, вирусолошке, паразитолошке, хемијске и токсиколошке прегледе и испитивања у вези са производњом и прометом животних намирница, воде, ваздуха, предмета опште употребе, као и у вези са дијагностиком заразних и незаразних болести (zzjzsombor.org.rs); На основу свега наведеног и многих других епидемиолошких и вирусолошких истраживања до сада, највероватније је да је један од кључних извора заиста била пијаса у Вухану (javno.rs, 26. 3. 2020).

вирусолошкиња ж научница која проучава вирусе; *вирусолошкиња*, *вирусолошкиња*.

Virus korona је мутирао и тренутно се налазимо у новој епидемији у пандемији ковида 19. То је нама познати вирус, али се променио и startује испоčetка. Више се шири међу људима, али се још не зна да ли је добио и на снази оболевања и тежини клиничке слике. Овако др Ана Глигић, вирусолошкиња и некадашња шефица лабораторије у Институту „Торлак“ у време вариоле вере, види тренутну ситуацију са све масовнијим оболевањем од ковида 19 у Србији (politika.rs, 20. 11. 2020); Virusoloшкиња и имунолошкиња са Универзитетског коледжа у Лондону Mala Maini, која је на челу тима истраживача, каже да „одговор нашег имуног система на вирус одређује како

5 О чему сведоче бројне расправе на ту тему, које су се посебно појачале доношењем Закона о родној равноправности крајем маја ове године.

ćemo reagovati kada se zarazimo“ (bbc.com, 28. 8. 2020); Virusološkinja: Strah od vakcine je potpuno neopravdan / Profesorka Medicinskog fakulteta, virusološkinja Tanja Jovanović izjavila je da postoji vrlo jak antivakcinalni lobi ne samo u Srbiji nego u svetu, ali da joj uopšte nije jasno zbog čega je takva situacija (mojnovisad.com, 5. 12. 2020).

епидемиолошки, -ā, -ō који се односи на епидемиологију.

Jedan od načina da se poreklo virusa otkrije jeste epidemiološki, traganjem za zajedničkim mestom zaraze prve grupe obolelih [...] Na osnovu svega navedenog i mnogih drugih epidemioloških i virusoloških istraživanja do sada, najverovatnije je da je jedan od ključnih izvora zaista bila pijaca u Vuhanu (javno.rs, 26. 3. 2020); Radi sprečavanja pojave, širenja i suzbijanja zarazne bolesti COVID-19 i zaštite stanovništva od te bolesti, primenjivaće se mere propisane Zakonom o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti, Zakonom o zdravstvenoj zaštiti, Zakonom o javnom zdravlju, kao i druge mere koje priroda te bolesti nalaže u skladu sa epidemiološkom situacijom (paragraf.rs, 18. 9. 2020).

епидемиолошкиња ж женска особа епидемиолог.

Епидемиолошкиња Дарија Кисић Тепавчевић казала је јутрос да би једна од мера препоруке под којим условима ће се одвијати авиосообраћај, могла да буде да путник буде тестиран на присуство вируса у последња 72 сата, поготово за пословна путовања и доласке у Србију (politika.rs, 29. 4. 2020); Epidemiološkinja zaraznih bolesti, dr Tara Smit sa Državnog univerziteta u Kentu ističe da je u pitanju odlično mesto za nagomilavanje bakterija i virusa zbog činjenice da postoji veliki broj ljudi koji dodiruje javne ekrane iz dana u dan (rts.rs, 29. 3. 2020); Do ovoga nije trebalo da dođe, kaže epidemiološkinja i dodaje da se to moglo sprečiti, ali je bolje i to nego da je takva situacija u čitavoj zemlji (rts.rs, 18. 5. 2020).

Међутим, одлучили смо се да ове лексеме, иако нормативно дискутабилне, укључимо у наш речник, узимајући као један од релевантних (иако не и најважнијих) критеријума за нормирање неке речи њену распрострањеност. Будући да је употреба речи *епидемиолошкиња*, *вирусолошкиња* и др. веома фреквентна, посебно у језику медија, сматрали смо да ту чињеницу треба да осликава и наш речник.

Уместо закључка. Број речи у речнику није коначан, рад на њиховом прикупљању и описивању не завршава се у овом тренутку. Сведочанство о пандемији биће допуњавано у наредном периоду, посебно речима које се тичу вакцинације, њених поборника и противника. У ранијим истраживањима обрадили смо називе за противнике вакцинације (Николић – Слијепчевић Бјеливук, 2019)⁶, односно за покрете и њихове присталице који се односе позитивно, односно негативно према

6 Међу обрађеним речима нашле су се следеће: антивакцинаши, антивакцинери, антивакцинари, антиваксери, антивакционалисти антивакционалисти.

вакцинама и вакцинацији (Ђорђевић–Николић–Оташевић, 2021).⁷ У зависности од фреквентности употребе, као и од нормативног статуса,⁸ неке од ових речи наћи ће се у допуњеном издању речника.

Намена речника представљеног у овом раду јесте превазилажење неразумевања до кога долази код реципијената (грађана) приликом примања информација и обавештења у вези с вирусом и епидемијом. Онима који говоре и пишу о овој теми речник може послужити као језички приручник, који ће тако схваћен и коришћен доприносити осавременавању и допуњавању лексичке норме савременог српског језика.

Осим признатих лексиколога и лексикографа др Марине Спасојевић и др Ђорђа Оташевића, рецензентском тиму прикључен је и представник струке, и др Иван Станковић, кардиолог, чиме смо задовољили један од најважнијих критеријума за писање доброг терминолошког речника, а то је спој лингвистике и струке чија се терминологија описује, односно сарадња стручњака из области језика и стручњака из предметне области.

Литература:

- Ђорђевић, В., Николић, М., Оташевић, Ђ. (2021): Грађа за речник нових речи (3). *Новоречје : Научно-популарни неолошки часопис* III/1, (2021). Београд: Алма – Пројекат Растко. 83–163. <http://www.alma.co.rs/Novorecje/Novorecje3.pdf>
- Muhvić-Dimanovski, V. (2005). *Neologizmi – problem teorije i primjene*. Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilista u Zagrebu.
- Николић, М., Слијепчевић Бјеливук, С. (2019): Како се зову противници вакцинације. *Језик око нас* (ур. Слободан Новокмет, Светлана Слијепчевић Бјеливук, Марина Николић). Нови Сад: Прометеј.
- Николић, М., Слијепчевић Бјеливук, С., Новокмет, С. (2021): Нове речи у српском јавном дискурсу као последица пандемије ковида 19. *Зборник радова Филозофској факултету у Приштини* LI (1), 365–390.
- Пипер, П. (2016): О социјалним феминативима у српском и другим словенским језицима. *Јужнословенски филолој*, књ. LXXII, св. 3–4, 35–65.

7 У грађи су се нашле следеће лексеме: антивакс, антиваксер, антиваксерка, антиваксерски, антиваксерство, антивакцина, антивакциналиста, антивакцинални, антивакцинар, антивакцинарка, антивакцинацијски, антивакцинер, антивакцинаш, антивакцинашица, антивакцинашки, антивакцинаштво, антивакцинизам, антивакциниста, антивакцински, антивакциони, антивакционалиста, антивекс, антивексер, антивексерица, антивексерски, антивексерство, ваксер, ваксерка, ваксерски, вакциналиста, вакцинаш, вакцинашица, вакционалиста.

8 Многе од ових лексема имају статус оцазионализама или потенцијалних речи, поједине су недовољно уклопљене у лексички систем српскога језика или нису прошле адекватну творбену или правописну (транскрипциону) трансформацију, стога се могу сматрати нестандардима.

- Слијепчевић Бјеливук, С., Николић, М. (2021). *Речник појмова из периода епидемије ковида*, Београд: Институт за српски језик САНУ <http://www.isj.sanu.ac.rs/recnik-pojmova/>
- Слијепчевић Бјеливук, С., Николић, М. (2021): Јавни дискурс у периоду епидемије ковида. *Српски језик: сјудује српске и словенске*, 26, No. 1, 253–267.
- Weinert, M. (2021): *Krisensprache – Sprachkrise – Krisenkommunikation: Sprache in Zeiten der COVID-19 Pandemie*. Baden-Baden: Tectum Verlag.

GLOSSARY OF TERMS FROM THE PERIOD OF THE COVID EPIDEMIC

Summary

The aim of this paper is to present a new project of the Department of the Standard Language of the Institute for the Serbian Language of SANU called the *Dictionary of Terms from the Period of the Covid Epidemic*. The mentioned dictionary is electronic and open access, and it contains words and expressions characteristic of the epidemic Covid 19, which differ according to their characteristics, etymological and spelling, creative, lexical-semantic, stylistic and pragmatic. The paper seeks to show the diversity of determinants and to make their classification possible.

The challenges that arose during the development of this dictionary concerned mostly the adaptation of the new vocabulary to the normative principles of the Serbian language, so it was necessary to offer accent and spelling solutions (especially in connection with composed and disassembled writing, for example *korona žurka, kovid ambulanta*) in accordance with the norm, then transcribe new anglicisms (such as *fake news, lockdown*). The next problem referred to the highlighting and classification of stylistically marked vocabulary, for example slang expressions (*koronaš, koronašica, koronka*), pejorative (*koronača*), occasional (*korontin, koronzivan*) and colloquial words in general (*korona*).

The purpose of the dictionary presented in this paper is to overcome the misunderstanding that occurs to recipients when receiving information and notifications related to viruses and epidemics. For those who speak and write about this topic, the dictionary can serve as a language manual, which, understood and used in this way, will contribute to the modernization and supplementation of the lexical norm of the modern Serbian language.

Keywords: Glossary of Terms from the Period of the Covid Epidemic, Coronavirus, Covid 19, the Serbian Language